

TER HULDIGING VAN POLAK

door Prof. Dr. H. J. v. d. Schroeff

Ter gelegenheid van zijn 25-jarig ambtsjubileum als hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hogeschool te Rotterdam in het begin van het vorige jaar werd Professor N. J. Polak een bundel opstellen aangeboden, geschreven door een aantal van zijn oud-collega's en oud-leerlingen. De grondgedachte bij de samenstelling van deze bundel was daarin korte artikelen samen te brengen, waarin een der door de jubilaris in de loop der jaren uitgesproken of neergeschreven ideeën aan de ervaring van de medewerkers aan de bundel wordt getoetst. „Op deze wijze — zo bracht de feestredenaar bij het jubileum, Minister Huysmans, deze gedachte onder woorden — spreken een aantal Uwer leerlingen en vrienden U toe in eigen taal, eren zij U naar eigen bekwaamheid en inslag. In iedere bijdrage zult ge zonder twijfel iets terugvinden, wat aan U zelf, direct of indirect, is ontleend.”

Kon de aanbieding van dit geschenk op de jubileumdatum nog slechts in manuscript geschieden, de bundel is thans gedrukt en in de handel verschenen ¹⁾). Een geschrift in kloek formaat en in keurig verzorgde uitvoering ligt thans voor mij en het oordeel, waartoe kennisneming van de inhoud leidt, kan niet anders luiden, dan dat de opzet van dit huldigingsgeschenk voortreffelijk is geslaagd. Mijn waardering — mijn bewondering welhaast voor deze vondst — gaat in de eerste plaats uit naar de fijnzinnig gekozen titel „Weerspiegelde gedachten”. Men had waarlijk geen betere titel kunnen bedenken om de „hommage”, die in deze bundel ligt besloten, tot uitdrukking te brengen. Hoe toch zou men de wetenschappelijke werker en docent een meer passende hulde kunnen brengen dan door hem wetenschappelijke bijdragen aan te bieden van de hand van hen, die hij is voorgegaan, en in wier gedachtenuitingen hij zijn eigen arbeid en door hem uitgedragen denkbeelden vindt weerspiegeld. Ook degene, die — zoals schrijver dezes — Polak's denkbeelden in hoofdzaak uit zijn geschriften kent, zal in vele artikelen — in het ene meer, in het andere minder — diens gedachten terugvinden. Hoeveel te meer zal dit het geval zijn voor degenen, die nader vertrouwd zijn met door deze leermeester in zijn colleges viva voce verkondigde theorieën en ideeën.

De gevarieerdheid van de inhoud is zo groot, dat van een volledige opsomming van alle in de bundel voorkomende bijdragen moet worden afgezien; aan een bespreking van elk opstel afzonderlijk valt zelfs niet te denken. Niet minder dan 35 bijdragen komen er in voor over de meest uiteenlopende onderwerpen. De meeste zijn opstellen van enige bladzijden; een enkele is van grotere omvang gelijk de gedegen studie van Prof. Koopmans over „Rentevoet, monetair evenwicht en deblokkeering”, waarin de door Polak in zijn proefschrift ontwikkelde gedachte van de opvolging der spaarders aan de theorie van Keynes omtrent de rente wordt verbonden.

De bundel wordt geopend met de rede, die Minister Huysmans, zelf leerling en promovendus van de jubilaris, bij de herdenking van het jubileum en de aanbieding van de bundel het vorig jaar uitsprak. Een tekening van Polak als docent, examinator, als geleerde en als mens

¹⁾ Weerspiegelde gedachten, opstellen aangeboden aan Prof. Dr. N. J. Polak bij zijn vijf en twintigjarig ambtsjubileum als hoogleraar aan de Nederlandsche Economische Hogeschool, 1948 verschenen bij de Erven F. Bohn N.V. Haarlem.

vindt men in de daarop volgende bijdrage van W. Houwink onder de titel „Prof. Dr N. J. Polak en de studenten”, waarin men de eigenschappen van hoofd en hart, die men in Polak zozeer kan waarderen, vindt geschetst.

De „vak”-artikelen, die daarna volgen, bestrijken een groot deel van het economische gebied. Het is moeilijk om een keuze te doen. Zo ik een enkele bijdrage afzonderlijk noem, dan verzoek ik de lezer daarin geen discriminatie te willen zien van de niet genoemde artikelen. Onder de opstellen over specifiek bedrijfseconomische onderwerpen vindt men beschouwingen van Prof. ten Doesschate over de herwaardering van activa, een ongetwijfeld belangrijk probleem, waarin stellig nog zeer veel meer problematiek verscholen ligt, dan schrijver in deze korte schets naar voren heeft kunnen brengen. Dr J. A. Koert schrijft over de „normale” bedrijfsbezetting in verband met de Richtlijnen voor de prijsvaststelling, terwijl men kritische beschouwingen over de prijsvaststellingsrichtlijnen vindt neergelegd in het artikel van B. Pruyt onder de titel „Een prijspolitieke boemerang”. A. J. W. Renaud snijdt het wel zeer actuele vraagstuk aan van de vervangingswaarde en de afschrijving op machines, waarvan een uiteenzetting wordt gegeven, die wel niet de volledige instemming zal hebben van de aanhangers van de theorie van de vervangingswaarde, waaronder schrijver dezes. Van de hand van Dr H. Thierry vindt men een belangwekkende essay over „de wet der niet-proportionele meeropbrengsten en de optima”, waaraan ik gaarne een uitvoerige analyserende beschouwing zou hebben gewijid, zo dit mogelijk ware in het kader van dit artikel.

De accountant-lezers van dit blad zullen artikelen, waarin vraagstukken van het beroep worden behandeld, aantreffen van Dr L. H. Belle over „Accountant-bedrijfseconoom”, waarin schrijver de gronden aangeeft, die er z.i. bestaan om de originele functie van de accountant te onderscheiden van de nevenfunctie als bedrijfseconoom; van M. F. J. Cool over „Public accountant en overheidsingrijpen”. Mr B. Moret wijdt een beschouwing aan de objectiviteit van de accountant, waarin schrijver als zijn zienswijze uiteenzet, dat het optreden van de accountant als verzorger van bijzondere belangen niet in strijd is met het wezen van het accountantsberoep en dat hierin geen gevaar voor de objectiviteit van de accountant behoeft te liggen, een uitspraak, waarvan ik voor de ontwikkeling van het accountantsberoep mag hopen, dat zij niet zonder bestrijding zal blijven.

Fiscale vraagstukken worden besproken door Dr A. M. Lucas, die aandacht wijdt aan de doelstellingen bij de huidige belastingwetgeving; door D. C. Rencoy, die de wijziging van de fiscale positie der naamloze vennootschappen sedert 1940 en Prof. Schendstok, die de herhaalde heffing en heffing met toerekening als onderwerp heeft gekozen. Artikelen op het gebied van de geldpolitiek en het bankwezen vindt men behandeld door Dr A. Houwink en Prof. G. M. Verrijn Stuart.

Met de bovengegeven opsomming heb ik nog slechts een greep in de rijke inhoud gedaan. De lezer moge mij toestaan, dat ik hem verder naar de bundel verwijs met de aanbeveling, deze zelve ter hand te nemen en zich tot lezen te zetten.

Twee artikelen zijn er echter, die ik door hun bijzondere karakter hier nog gaarne naar voren wil brengen. Ik doel hier in de eerste plaats op de kostelijke bijdrage, handelende over „de economische grondbegrippen en schone letteren”, van de hand van Prof. Lambers, die zijn opstel opdraagt „aan de hoogleraar, die mij ook Multatuli ten-

teerde". Is collega Lambers blijkens de bewoordingen van deze dedicatie destijds op Multatuli getenteerd, de lezing van zijn opstel doet verwachten, dat zijn leerlingen nog op andere auteurs der schone letteren hebben te rekenen.

Schrijver mist in de werken der economische wetenschap de vierde dimensie, het tijdgebeuren, neergelegd in de voortbrengselen der schone letteren. Hebben Shakespeare en Balzac — zo lezen wij — in hun ontleden van het menselijk gedrag geen trekken gevonden, die de economische analyticus tot steun konden zijn? Zijn de figuren en situaties uit de literatuur niet een paradigma van de handelende mens? Zo gaat des schrijvers aandacht naar de schone letteren uit; zij helpen de ogen openen en de geest fris te houden.

De mijmeringen van collega Lambers hebben ook mij tot mediteren gebracht. Zou dit alleen voor de schone letteren gelden? Zou de ontvankelijkheid voor andere kunsten niet evenzeer tot die — waarlijk zeer gewenste — frisheid kunnen bijdragen en de fantasie kunnen verhogen, die voor de analyse, misschien meer nog de bewegelijkheid van geest, welke voor het stellen van het probleem nodig is. Zou er?

Ik sluit hierbij mijn meditaties af. Niet aan de overeenkomst, c.q. tegenstelling ten deze van de voortbrengselen der schone kunsten wil ik verdere aandacht wijden, maar wel aan de „tegenstelling” van de Amsterdamse School van de bedrijfseconomie en de Rotterdamsche School, die J. Brands aan de orde heeft gesteld. Ik heb dit artikel met niet minder genoegen gelezen dan het hiervoor genoemde. Zijn er ook op dit terrein van wetenschap — zo verzucht schrijver — weer twee scholen, die elkander bestrijden, die althans over elkander staan? Is er een Rotterdamsche school of is deze alleen opgebouwd in het brein van de student in de bedrijfseconomie of van de assistent-accountant, die voor het examen Bedrijfshuishoudkunde werkt, als „een wazig bouw-werk in de verte, waar voornamelijk denkbeelden onderdak vinden, die niet overeenkomen met de hun zo eigen geworden leerstellingen?”

Het kan voor de gezonde ontwikkeling van de beoefening van de bedrijfseconomie in ons land alleen maar nuttig zijn om de verhoudingen te stellen zoals zij zijn. En dan wil ik opmerken, dat collega Brands de oorsprong van de tegenstelling, welke met grote hardnekkigheid onder de studenten wordt gemaakt, raak heeft aangegeven. De tegenstelling is kunstmatig verscherpt, doordat alles wat niet specifiek „Amsterdams” is, aan „Rotterdam” is toegedicht. Laat ons niet stilstaan bij de vraag, welke omstandigheden dit in de hand gewerkt hebben, laten wij ons keren tegen een legendevorming omtrent „tegenstellingen”, die nimmer afbreuk heeft kunnen doen aan de collegiale en aangename verstandhouding, maar die niettemin schadelijk is te achten voor het vak. Laat ons erkennen, dat er op sommige punten afwijkingen zijn in opvattingen en in zienswijze omtrent bepaalde problemen. Wij behoeven dat niet te betreuren; integendeel! Zoals het een nadeel voor een wetenschap is, indien door hare beoefenaren geen overeenstemming wordt bereikt omtrent de cardinale problemen van het vak, zo is het ook een nadeel, indien de bevruchtende invloed van een gedachtenwisseling ter overbrugging van minder ver uiteenlopende opvattingen zou worden gemist. „Du choc des opinions jaillit la vérité!” Tegenstellingen zijn nuttig als zij het uitgangspunt kunnen vormen van een gezamenlijk bezinnen op de problemen en uitgaande van deze gedachte heb ik dan ook geen reden tot verheugenis gevonden in de uitspraak van Brands, dat van een controverse Amsterdam—Rotterdam in redelijkheid niet kan wor-

den gesproken, omdat er geen Rotterdamse school der bedrijfseconomie bestaat of bestaan heeft. Trouwens in de gemoede — het doet wellicht typisch aan, dat deze opmerking van „Amsterdamse” zijde komt — geeft de laatste bewering nu wel het juiste beeld? Toch zeker niet voor de leer van de financiering, waarin het boek van Polak het toonaangevende werk is.

Maar hoe het zij, School of geen School, de gedachte bij de verschijning van dit boekwerk zal uitgaan naar de nestor van de bedrijfseconomie aan de Rotterdamse hogeschool, aan wie dit boek is opgedragen en die daarmee een hulde wordt gebracht, die onverdeelde instemming zal vinden, omdat zij de erkenning vormt van de grote betekenis van Polak's wetenschappelijke arbeid en van het belangrijke aandeel, dat aan deze eminente werker in de opbouw van de bedrijfseconomie in Nederland moet worden toegekend.

Hulde voor dit boekwerk, hulde aan de man, die door dit boekwerk wordt geëerd.

LIEFDADIGHEID DOOR EEN ONDERNEMING

door Prof. Dr. P. J. A. Adriani

Ons besluit op de inkomstenbelasting, hoewel gebouwd op de Duitse wet van 1939, wijkt daarvan op vele punten af. Zo missen we in ons besluit een voorschrift als §12, 2° Eink. st. ges., dat noch voor de opbrengsten en inkomsten der verschillende bronnen, noch voor het totale inkomen, aftrek toelaat voor „freiwillige Zuwendungen”. Alleen in het besluit op de vennootschapsbelasting vonden we de Duitse bepaling terug in dien zin, dat met onttrekkingen werden gelijkgesteld 5 „de uitgaven te algemene nutte en die voor liefdadige, kerkelijke en dergelijke doeleinden”. In het besluit inkomstenbelasting vindt men in art. 16 al. 3, verg. art. 9 al. 2, een beperkte toepassing van de Duitse gedachte.

Waarop steunt deze gedachte? De beide Leidraden geven geen opheldering; die op de vennootschapsbelasting § 13 zegt alleen, dat de royaliteit niet voor een deel op de fiscus mag worden afgewenteld en § 24 van die op de inkomstenbelasting 1941 geeft in het geheel geen motivering. We moeten in de Duitse literatuur zoeken om er achter te komen. En daar vinden we het gemakkelijk. We hebben slechts het laatste grote werk over de Einkommensteuer op te slaan, dat van *Enno Becker*, de maker van de R. Abgabenordnung, *Die Grundlagen der Einkommensteuer* 1940. Daar vinden we op vele plaatsen, dat de kosten „der Lebenshaltung” nooit het inkomen verminderen. Het inkomen dient juist om de kosten „der Lebenshaltung” te bestrijden. Deze „Kerngedanke führt dazu, laufende, an sich freiwillig gewährte Zuwendungen auch dann nicht als Sonderausgaben zu behandeln, wenn die Leistungen auf besonderen Vereinbarungen beruhen”, (§ 292). Liefdadigheid behoort bij onze „Lebenshaltung”, dus geen aftrek; dit geldt voor de ondernemer evengoed als voor de particulier.

Daar ligt dus het criterium: vrijwillig, maar zedelijk verplicht, omdat de houding, die wij persoonlijk tegenover het leven aannemen, ons voorschrijft voor een bepaald doel te offeren.

En nu denken we terug aan „Winterhulp”. In de Vakstudie, Besluit Vennootschapsbelasting p. 227 lezen we: „Naar het voorkomt vallen ook bijdragen voor Winterhulp onder onderlid 5”. Een lezer van het M.A.B.